

Τα τρία συστατικά της ανάγνωσης

Η ανάγνωση είναι ένα σύνθετο νοητικό έργο

- α) **αποκωδικοποίηση**, δηλαδή η ικανότητα να μεταφράζουμε το γράφημα σε φώνημα
- β) **ευχέρεια**, δηλαδή η ικανότητα να διαβάζουμε με ακρίβεια, έκφραση και προσωδία ένα κείμενο αυτόματα χωρίς να προσπαθούμε να αποκωδικοποιήσουμε
- γ) **κατανόηση**, δηλαδή η ικανότητα να εξάγουμε νόημα από το κείμενο και να καταλήγουμε σε συμπεράσματα.

Στόχος της αναγνωστικής δραστηριότητας είναι η αποκόμιση νοήματος από το κείμενο.

Κατηγοριοποίηση μαθησιακών δυσκολιών

Μέρος ενός συνεχούς

- ✓ Αναγνωστικές δυσκολίες στην αναγνώριση της λέξης
- ✓ Αναγνωστικές δυσκολίες στην ευχέρεια
- ✓ Αναγνωστικές δυσκολίες στην κατανόηση
- ✓ Μαθησιακές δυσκολίες στα μαθηματικά
- ✓ Μαθησιακές δυσκολίες στη γραπτή έκφραση

(Fletcher et al., 2007)

- Μέχρι πρόσφατα οι μελέτες επικεντρώνονταν στη διερεύνηση της αποκωδικοποίησης μεμονωμένων λέξεων και ειδικότερα στο ρόλο της φωνολογικής επίγνωσης και λιγότερο στην ευχέρεια και στην κατανόηση του κειμένου
- Οι περισσότερες μελέτες έχουν γίνει στην αγγλική γλώσσα και γνωρίζουμε ότι τα δύο ορθογραφικά συστήματα διαφέρουν

Η αποκωδικοποίηση βασίζεται:

- Στη γνώση του **ορθογραφικού συστήματος**, ότι η αντίστοιχη προφορική λέξη συγκροτείται από φωνημικές μονάδες οι οποίες αναπαριστώνται από γραπτά σύμβολα.
- Στη λειτουργία της **μνήμης** γραφημικών και φωνημικών πληροφοριών έτσι ώστε να επιτευχθεί η αντιστοιχία μεταξύ γραμμάτων και φθόγγων.

Η εκμάθηση της ανάγνωσης

Τα αναπτυξιακά/εξελικτικά μοντέλα

- Υπόθεση: εκμάθηση της ανάγνωσης μέσα από διαδοχικά στάδια ανάπτυξης. Ερευνητές: Marsh et al., 1981, Frith, 1985, Ehri, 1987, 1995
- **Στάδια**
- α) **λογογραφικό**, ολική αναγνώριση της λέξης με βάση κάποιες πληροφορίες όπως το πρώτο γράμμα, ή την ανάλογη εικόνα (μέχρι 7χρ. περίπου)
  - β) **αλφαβητικό**, ο αναγνώστης αποκτά τη στρατηγική για την αποκωδικοποίηση της γραφημικής παράστασης και τη φωνολογική ανακωδικοποίησή της ακολουθώντας τη διαδοχική σειρά των γραμμάτων
  - γ) **ορθογραφικό**, ο αναγνώστης μπορεί να διαβάζει τις λέξεις συνδυάζοντας τα σύνολα των γραμμάτων και την προφορά τους

Αναπτυξιακό μοντέλο της Ehri (199,2002)

1. Προαλφαβητικό στάδιο
2. Μερικώς αλφαβητικό
3. Πλήρως αλφαβητικό
4. Εδραιωμένο αλφαβητικό

Το προσυλλαβικό στάδιο

Λογογραφικό στάδιο

Πρώιμο αλφαβητικό στάδιο

Ειρήνη
μοιμα
δεθος
για δτια
δπεμα.
ελεετη
ΖωS
ηλασ
κτα
ηκx
ΝΙΚΟΣ
π αν-
δρΟι

Βε λος
ζάτα
δευα
ελαφι
ζωη
η λιοS
κοτα
λυκος
ντανω
ροδα

Έωριμο αλφαβητικό στάδιο

ΤΙ Ν Ζ Ι Θ Ι Η Α Φ Ψ Κ Σ Α Π Ο Κ Ε Ρ Ε Σ
Ν Ζ Ι Θ Ι Η Α Κ Ε Φ Ο Υ Μ Ι Ο Ν Η Σ
Π Ε Ρ Α Σ Α Μ Α Κ Η Α Δ Η
Ε Φ Α Σ Α Ν Π Ι Α Α Π Ο Υ Χ Α Μ Ε
Ψ Ο Υ Σ Ι Α Ψ Ξ Ε Ν Η Κ Α Ι Ε Φ Α Ι Ν Η Κ Α
Ε Ν Τ Η Σ Τ Η Μ Ε Ρ Α Σ Α Μ Ε
Μ Α Ρ Α Π Ο Λ Ο Κ Α Δ Η

Αναπτυξιακό μοντέλο του Seymour (2006)

1. Προαναγνωστική (φάση 0): γνώση γραμμάτων
2. Θεμελιακή ανάγνωση (φάση 1): λέξεις ως σύνολα
3. Ορθογραφική ανάγνωση (φάση 2): μονάδα οργάνωσης είναι η συλλαβή
4. Μορφογραφική ανάγνωση (φάση 3): συνδυασμός συλλαβών και η ανάγνωση λέξεων με σημασία.

Εκμάθηση ανάγνωσης στην ελληνική γλώσσα

A) προεπικοινωνιακό

B) ημιφωνητικό

Γ) φωνητικό

(προ-αλφαβ., μερικώς, πλήρως)

E) μεταβατικό

E) μορφοφωνημικό

εδραιωμένο

(Αϊδίνης & Παράσχου, 2004)

Η εκμάθηση της ανάγνωσης

Τα μοντέλα της διπλής οδού (dual route models)

- 1. Λεξική οδός (lexical route):** αναγνώριση λέξης οπτικά (μνημονική αποθήκευση). Ενεργοποίηση της σημασίας. Χρήση όταν υπάρχει ευχέρεια/γνώση λεξιλογίου.
- 2. Υπολεξική οδός (sub-lexical route):** αναγνώριση λέξης μέσω της φωνολογικής κωδικοποίησης (γραφήματα-φωνήματα). Χρήση στην περίπτωση άγνωστων λέξεων.

Εκμάθηση της ανάγνωσης: υπόθεση αντιστάθμισης

- Η κατάκτηση της ανάγνωσης γίνεται με βάση πληροφορίες που παρέχονται ταυτόχρονα από πολλές πηγές: σχήμα γραμμάτων, γνώση ορθογραφίας, γνώση λέξεων, συντακτικού, σημασίας (Stanovich, 1980, p.35).
- Η λειτουργία της ανάγνωσης σε οποιοδήποτε επίπεδο (ανώτερο & κατώτερο) αντισταθμίζει ελλείμματα σε άλλο επίπεδο. Αν και οι καλοί αναγνώστες κατέχουν καλύτερες δεξιότητες για μάντεμα στη γλώσσα, εξαρτώνται λιγότερο από τα συμφραζόμενα για να αναγνωρίσουν λέξεις. Έτσι η ταχύτητα ανάγνωσης δεν αυξάνεται όταν υπάρχει κείμενο μαζί με τις λέξεις προς αναγνώριση. Οι αδύναμοι αναγνώστες όμως, αντισταθμίζουν το έλλειμμα που υπάρχει στην αποκωδικοποίηση κάνοντας χρήση των συμφραζόμενων (ανώτερο επίπεδο)

Η διδασκαλία της ανάγνωσης (1)

Η ολική μέθοδος

Top down approach, whole language approach

Εκπρόσωποι: ψυχολinguολόγοι Frank Smith (1971), Kenneth Goodman (1967, 1971).

- Η γλώσσα πρέπει να κατακτάται σχεδόν φυσικά και αβίαστα.
- Έμφαση σε διαδικασίες υψηλότερου επιπέδου όπως η αναγνώριση προτάσεων και περιβάλλοντος (context).
- Από το γενικό στο ειδικό. Από τη σημασία στην αναγνώριση γραμμάτων δηλ. περιβάλλον πρόταση λέξη σχέδια γραμμάτων γράμματα
- Οι αναγνώστες εργάζονται με μάντεμα/υποθέσεις (psycholinguistic guessing game) και προβλέψεις. →
- Διδασκαλία με κανονικά βιβλία

Η διδασκαλία της ανάγνωσης (2)

Η αναλυτική μέθοδος

- Γράμμα σχέδιο γράμματος λέξη πρόταση περιβάλλον
- Από το ειδικό στο γενικό → →
- Η ανάγνωση είναι μια αυτόματη διαδικασία και η κατανόηση με την αποτελεσματική χρήση των πληροφοριών από τον περιβάλλοντα λόγο εξαρτάται στην ταχύτατη και αυτόματη αναγνώριση των λέξεων (Vellutino, 1991).
- Θεωρητικά μοντέλα επηρεασμένα από το μοντέλο επεξεργασίας πληροφοριών όπως του Gough, 1972, 1984, και του Laberge & Samuels (Samuels, 1994).

Η εκμάθηση της ανάγνωσης εξαρτάται από τη φύση του ορθογραφικού συστήματος

- α) ρηχά ορθογραφικά συστήματα: Ένα προς ένα αντιστοιχία μεταξύ γραμμάτων και ήχων του προφορικού λόγου (μεγάλος βαθμός διαφάνειας) π.χ. Ιταλική γλώσσα, φιλανδική, ελληνική,,
  - β) βαθιά ορθογραφικά συστήματα: Σχέση μεταξύ γραμμάτων και ήχων του προφορικού λόγου είναι ένα προς πολλά (μικρός βαθμός διαφάνειας) π.χ. Αγγλική γλώσσα - light, -ough , γαλλική
- (Υπόθεση ορθογραφικού βάθους Katz & Frost, 1992)

Βαθμός διαφάνειας στην ελληνική γλώσσα

- **Ανάγνωση:** ρηχή, διαφανής (εκτός από κανόνες ιστορικής ορθογραφίας, δίψηφα φωνήεντα)
- **Ορθογραφία:** ημιδιαφανής, η ορθογραφία επηρεάζεται κυρίως από ετυμολογία και γραμματική π.χ. επιλογή μεταξύ ο-ω, ι-οι-ει-υι).

Στην ελληνική γλώσσα υπάρχουν :

- α) *Ορθογραφικά κανονικές λέξεις*: Μεγάλος αριθμός λέξεων που η ανάγνωσή τους διεκπεραιώνεται με φωνολογική μετάφραση της γραφημικής ταυτότητας π.χ. γάλα
- β) *Ορθογραφικά εξαιρέσιμες λέξεις*: Σημαντικός αριθμός λέξεων σύμφωνα με ιστορική ορθογραφία (δίψηφα αι, ει, οι, υι, ου). Η ανάγνωση δεν είναι φωνητική αλλά ακολουθεί βασικούς κανόνες προφοράς δίψηφων φωνηέντων , π.χ. παιδεία, πηγαίνει, ουρανούς

Στην ελληνική γλώσσα υπάρχουν :

- γ) *Ηχητικά ομόηχες λέξεις* με διαφορετική σημασιολογία, π.χ. θήρα-θύρα, τοίχος-τείχος, κόμμα-κώμα, κλίμα-κλήμα.
- δ) *Αδιαφάνεια σε επίπεδο λέξης*: Περιορισμένος αριθμός λέξεων με την ίδια ορθογραφία αλλά με διαφορετική ανάγνωση ανάλογα με το γλωσσικό περιβάλλον,
π.χ. μουράγιο-τρισάγιο, τα λόγια τα μεγάλα- η λόγια παράδοση

Τα αποτελέσματα διαγλωσσικών ερευνών δείχνουν ότι:

- Το ορθογραφικό βάθος επηρεάζει την αναγνωστική στρατηγική:
  - Στα **ρηχά** ορθογραφικά συστήματα ο αναγνώστης μπορεί να διαβάσει άγνωστες λέξεις ενώ αυτό δεν ισχύει στα βαθιά
  - Στα **ρηχά** ορθογραφικά συστήματα ο αναγνώστης διαβάζει με μεγαλύτερη ταχύτητα λέξεις και ψευδολέξεις
- **ΑΛΛΑ...κοινοί δείκτες για τις αναγνωστικές δυσκολίες**
  - Αργή ανάγνωση και δυσκολίες στη φωνολογική επίγνωση

- Αρχάριοι αναγνώστες σε «ρηχά» ορθογραφικά συστήματα διαβάζουν με μεγαλύτερη ακρίβεια, κάνουν λιγότερα λάθη.
- Έρευνα COST (Seymour, Aro, Arskine, 2003): μαθητές Α΄ Δημ. διάβασαν με ακρίβεια το 98% των λέξεων έναντι των υπολοίπων 13 γλωσσών. Τελευταία στην κατάταξη ήταν οι Άγγλοι μαθητές.

Θεωρία του μεγέθους του ψυχογλωσσικού κόκκου (Ziegler & Goswami, 2005)

- Μέγεθος των βασικών φωνολογικών και ορθογραφικών τμημάτων των λέξεων διαφέρει στις διαφορετικές γλώσσες.
- Στις διάφανες γλώσσες συνδέσεις με μικρό κόκκο
- Στις βαθιές γλώσσες μεγαλύτερα τμήματα, μεγαλύτερο μέγεθος κόκκου (-each, -ake).

Χαρακτηριστικά των αναγνωστικών δυσκολιών στην ελληνική γλώσσα

- Πιο ήπιες δυσκολίες στην ανάγνωση, δηλαδή η δυσλεξία με την έννοια της αγγλικής γλώσσας δεν εμφανίζεται τόσο συχνά
- Ανάγνωση με περισσότερη ακρίβεια, δεν γίνονται πολλά λάθη ακόμη και όταν το κείμενο περιλαμβάνει λέξεις χαμηλής συχνότητας
- Χαμηλός βαθμός ευχέρειας
- Ενδεχόμενες δυσκολίες κατανόησης

Προϋποθέσεις της ανάγνωσης

- Νοημοσύνη
- Αντίληψη
- Μνήμη
- Φωνολογική επίγνωση

Μνήμη

- Συγκράτηση στη μνήμη και ανάσυρση των γραφημικών, φωνολογικών και σημασιολογικών πληροφοριών
- **Βραχύχρονη μνήμη:** πρόσκαιρη συγκράτηση πληροφοριών (γραμμάτων, λέξεων) κατά την ανάγνωση
- **Μακρόχρονη μνήμη:** συνδέεται με την κατανόηση δηλ. την μακρόχρονη συγκράτηση του σημασιολογικού περιεχομένου των πληροφοριών που επιδιώκουμε να προσλάβουμε
- **Ενεργός μνήμη (εργασίας):** συλλογή από νοητικούς μηχανισμούς που συγκρατούν την πληροφορία σε μια προσωρινά διαθέσιμη μορφή, έτσι ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε γνωστικά έργα (Cowan, 2007).

Φωνολογική επίγνωση. Τί είναι;

- Συνειδητοποίηση ότι οι λέξεις αποτελούνται από διακριτά μέρη και ικανότητα χρήσης αυτών των φωνολογικών μερών. Σύνολο επιμέρους δεξιοτήτων. Πρόκειται για μια μεταγλωσσική δεξιότητα με την οποία το άτομο κατανοεί την εσωτερική δομή της γλώσσας. Π.χ. Μικρά παιδιά αντιμετωπίζουν δυσκολίες να αναγνωρίσουν μια λέξη σε μια πρόταση και να συνειδητοποιήσουν ότι οι λέξεις αποτελούνται από φωνήματα και συλλαβές.
- Το άτομο με ανεπτυγμένη φωνολογική επίγνωση μπορεί να αναγνωρίζει και να παράγει ομοιοκαταληξίες, να συνθέτει και να αναλύει λέξεις σε συλλαβές και φωνήματα, να προσθέτει και να αφαιρεί φωνήματα παράγοντας νέες λέξεις.
- Αρχή από 3 ετών, συνειδητός χειρισμός από 4-5 χρονών

Επίπεδα Φωνολογικής επίγνωσης

- **Φωνημική επίγνωση** (ανάλυση και σύνθεση φωνημικών στοιχείων λέξης π.χ. Γάτα γ-α-τ-α. Δύσκολη για παιδιά προσχολικής ηλικίας.
- **Συλλαβική επίγνωση** (συνειδητοποίηση συλλαβών). Πιο εύκολη και κατακτάται νωρίτερα π.χ. Καλημέρα κα-λη-με-ρα.
- Μεγάλη σχέση μεταξύ φωνολογικής επίγνωσης και μάθησης της ανάγνωσης
- Πολλές εφαρμογές στην εκπαιδευτική πράξη με παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες (αξιολόγηση και παρέμβαση)
- Σημασία της εξάσκησης των δεξιοτήτων της φωνολογικής επίγνωσης κατά την προσχολική ηλικία

Συσχέτιση των φωνολογικών δεξιοτήτων και της ανάγνωσης

1. Φ.Ε. Αποτελεί προϋπόθεση
2. Φ.Ε. Διευκολύνει την κατάκτηση της ανάγνωσης
3. Φ.Ε. Αποτέλεσμα της εκμάθησης ανάγνωσης
4. Φ.Ε. σχετίζεται με ανάγνωση μέσω των κοινών συναφειών με νοημοσύνη

Κατανόηση

Διαδικασία πρόσληψης, επεξεργασίας, συγκράτησης και αξιοποίησης του σημασιολογικού περιεχομένου (λέξη, πρόταση, κείμενο).

Προϋποθέσεις κατανόησης

- Βασικές δεξιότητες ανάγνωσης:
αποκωδικοποίηση, φ.ε., γνώση λεξιλογίου
- Δεξιότητες ανώτερης τάξης: ενεργοποίηση
προϋπάρχουσας γνώσης, εξαγωγή
συμπεράσματος, χρήση γνωστικών και
μεταγνωστικών στρατηγικών

Παράγοντες που επηρεάζουν την κατανόηση

1. Ο αναγνώστης: γνωστικές δεξιότητες, λεξιλόγιο, ενδιαφέρον, κίνητρα,
2. Το κείμενο: τύπος, διαφορετικό κειμενικό σχήμα
3. Η δραστηριότητα

Μοντέλα αναγνωστικής κατανόησης

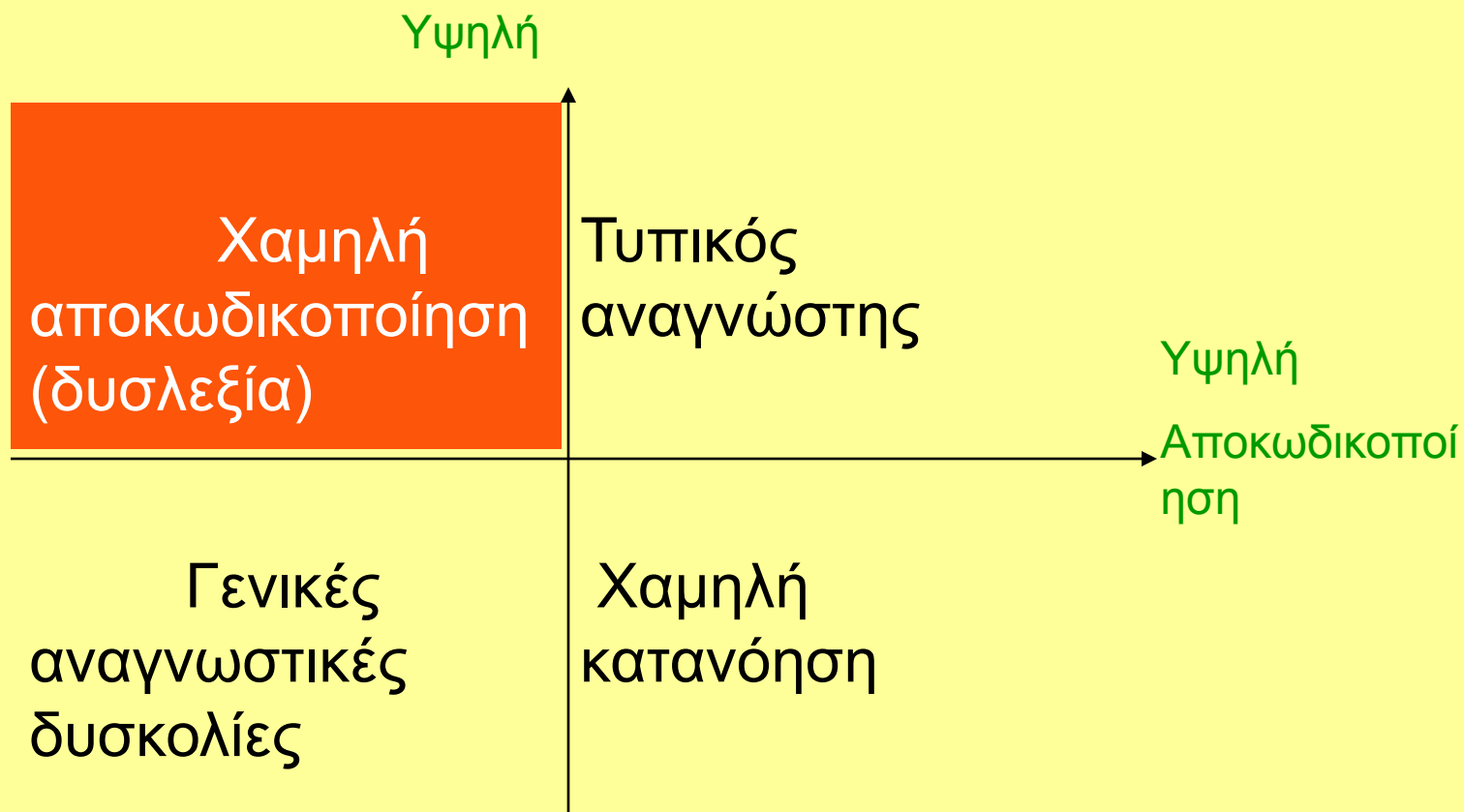
– Η «απλή θεώρηση της ανάγνωσης»

Αναγνωστική κατανόηση = αποκωδικοποίηση x
γλωσσική κατανόηση

(Gough & Tunmer, 1986)

Γλωσσική κατανόηση: ικανότητα κατανόησης
νοήματος σε επίπεδο λέξης η οποία δεν
προσλαμβάνει μέσω της οπτικής οδού.

Γλωσσική κατανόηση (Gough & Tunmer, 1986)

Το μοντέλο της λεξικής ποιότητας (Perfetti, 1985)

- Αναγνωστική κατανόηση= λεξικές αναπαραστάσεις με τη σύνδεση της ορθογραφικής, φωνολογικής και σημασιολογικής αναπαράστασης
- Συμπληρωματικό του μοντέλου της απλής θεώρησης
- Ικανοί αναγνώστες περισσότερες υψηλής ποιότητας λεξικές αναπαραστάσεις

Ορθογραφία

Προϋποθέσεις

- Φωνολογική επίγνωση
- Γνώση γραμμάτων του αλφαβήτου
- Αντιστοιχία φωνημάτων-γραφημάτων

Ανάπτυξη ορθογραφίας

- Σε αλληλεξάρτηση με ανάπτυξη αναγνωστικής δεξιότητας
- Μοντέλο Ehri: γνώση αλφαβητικού συστήματος προϋπόθεση για ανάπτυξη ορθογρ. Ικανότητας και η ορθογραφία συντελεί στην ανάπτυξη της ανάγνωσης
- Ορθογραφικές αναπαραστάσεις → ορθογραφικό λεξικό

Γραπτός λόγος

- Ρόλος γραμματέα: ορθογραφία, στίξη κλπ
- Ρόλος συγγραφέα: ιδέες, οργάνωση, σύνθεση

Προϋποθέσεις γραπτού λόγου

1. εννοιολογική γνώση: για τομείς
2. Γλωσσολογική γνώση: γραμματικοί κανόνες
3. Πραγματολογική γνώση: προσαρμογές ανάλογες με τον αποδέκτη
4. Διαδικαστική γνώση: συνδυασμένη χρήση όλων των ειδών γνώσης στην πορεία της συγγραφής

Μοντέλα παραγωγής γραπτού λόγου

1. Κοινωνιογνωστικό (Hayes & Flower, 1980)

Γνωστική διαδικασία ως επίλυση προβλήματος

Περιβάλλον του έργου

A) κατάσταση του προβλήματος (αναγκαιότητα, σκοπό της συγγραφής)

B) σκοποί του συγγραφέα (επίδραση που

θέλει να έχει ο ίδιος, μήνυμα που θα προβάλλει

Μακροπρόθεσμη μνήμη του συγγραφέα

Αποθηκευμένη γνώση και στρατηγικές

Διαδικασία της γραφής

Σχεδιασμός, καταγραφή, ανασκόπηση

Μοντέλα παραγωγής γραπτού λόγου

2. Γνωστικό-αναπτυξιακό (Bereiter & Scardamalia, 1987). Μεταγνωστική διαδικασία

Ώριμοι και ανώριμοι συγγραφείς (αντί του «ικανοί» και «αρχάριοι»)

Ανώριμοι: μοντέλο έκθεσης της γνώσης. Βασίζονται στην αποθηκευμένη γνώση για το περιεχόμενο του θέματος/δομή

Ώριμοι: μοντέλο μετασχηματισμού γνώσης σύνθετο πλαίσιο διαδικασίας επίλυσης προβλήματος.